

MESLEKİ EĞİTİM SANAYİDE DÖNÜŞÜMÜN NERESİNDE?

1. Yeni teknolojilerin gelişimi ile birlikte işlerin yapılış biçimi değişmekte, bu değişimler ise üretim süreçlerinde önemli farklılıklar getirmektedir.² Yeni sanayi devrimi olarak da adlandırılan bu teknolojik dönüşüm, işgücü yetenek ihtiyacının da değişmesine neden olmaktadır.

2. Türkiye'nin bu dönüşümü yakalamak ya da rekabet avantajını kaybetmek arasında bir seçimi olduğu ortadadır. Değişimi sürdürülebilir kılmak ve işgücü piyasasındaki yetenek uyumsuzluğunu daha da artırmamak ise, Türkiye'nin önümüzdeki dönemde beşeri sermayesinin dönüşümünü ne ölçüde sağlayabildiğine bağlı olacaktır. Bu yazıda, geçtiğimiz günlerde Antalya'da düzenlenen II. Eğitim Kongresi sonrasında bir kez daha hız kazanan mesleki eğitim tartışmalarına, sanayi ve ekonomide beklenen ve istenen dönüşüm göz önüne alındığında nasıl yaklaşmak gerektiği konusunda bir katkı sunmak amaçlanmaktadır.

3. Özellikle rutin ve kodlanabilir görevler içeren işler artık daha ekonomik ve hızlı bir şekilde bilgisayarlar tarafından gerçekleştirilebilmektedir. Yapay zeka ve robotik alanlarındaki gelişmeler ile bu sürecin önümüzdeki dönemde daha da hızlanması beklenmektedir. Bu teknolojik değişim, teknolojiyi kullanarak değer üretebilen, doğru yetenek setlerine sahip çalışanların daha etkin çalışmasını sağlayarak, onların yeteneklerini tamamlayıcı bir işlev görmektedir. Ancak, madalyonun diğer tarafında ise işgücünün bu yeni dönemde artık ihtiyaç duyulmayan, mevcut durumda rutin görevlere

¹ <http://www.tepav.org.tr/tr/ekibimiz/s/1249/Efsan+Nas+Ozen>

² Daha detaylı bir analiz için bkz. Arslanhan Memiş, Selin. Yeni Sanayi Politikasının Odağında Teknoloji Platformları Var: Biyoteknoloji, Nanoteknoloji ve BİT http://www.tepav.org.tr/upload/files/1427893420-3.Teknoloji_Platformlari_Yaklasimiyla_Yeni_Sanayi_Politikasi.pdf

yönelik yeteneklere sahip bölümüne göreli bir talep düşüşü riski mevcuttur.³ Örneğin, 2013 yılında yapılan bir çalışma, önümüzdeki 50 yıl içinde Amerika'daki işlerin yüzde 47'sinin bilgisayarlar tarafından gerçekleştirilebileceğini öngörmektedir.⁴

4. İşgücü yetenek ihtiyacındaki bu dönüşüm, öğrencilere bu yetenekleri verebilen yeni bir eğitim sistemi ihtiyacını da beraberinde getirmektedir; ancak hızla değişen ekonomi şartlarında ekonomik etkileri uzun sürede görülebilen eğitim politikası tasarımı oldukça zor bir iştir. Temel eğitim düzeyinde yapılan reformların işgücü piyasasında etkilerini görebilmek için yeni eğitim sisteminden mezun olan öğrencilerin işgücü piyasasında yer alması gerekmektedir. Bu nedenle temel eğitime yönelik reformların ana etkileri, yaklaşık 20 yıl sonra görülebilmektedir.⁵ Dolayısıyla ülkeler ekonomik dönüşüme göre eğitim reformunu hızla gerçekleştirebilse bile, reformun etkileri işgücü piyasasında görülene kadar yeni ihtiyaçlar ortaya çıkmaktadır.
5. Mevcut durumda işgücü piyasasında çalışan yetişkinlerin yetenek düzeylerini sanayi ihtiyaçlarına göre yeniden şekillendirmek ise hızlı bir çözüm gibi görünebilir; ancak ileri yaş gruplarında eğitimler mevcut hali ile pek de etkin sonuçlar vermiyor gibi görünmektedir. Örneğin 2013 yılında yapılan Dünya Bankası çalışması, İŞKUR eğitimlerinin eğitimden bir yıl sonra iş olasılığı, haftalık çalışma saatleri veya aylık gelir üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığı sonucuna varmıştır.⁶ Uzmanlaşmış Meslek Edindirme Merkezleri Projesi (UMEM) kapsamında yapılan görüşmelerde ise işverenler pratik eğitim süresinin bu yaş grubu ve yetenek düzeyindeki adaylara işi öğretmek için kısa olduğunu ifade etmişlerdir.
6. Mesleki eğitim, hem yeteneklerine daha hızlı etki edilebilir yaş gruplarını barındırdığından, hem de mezunları işgücü piyasasında daha hızlı yer aldığından, bahsedilen dönüşüm sürecinde önemli bir rol oynama potansiyeline sahiptir. Ancak mesleki eğitimde reform düşünürken kısa vadeli sorunları çözmeye çalışmak uzun dönemde doğru bir politika olmayabilir; çünkü sanayi eğitim sisteminden çok daha hızlı değişmekte ve gelişmektedir.
7. Türkiye'de ise sanayi dönüşümü gerçekleşmeden önce dahi işgücü piyasasında bir beceri uyumsuzluğu görülmektedir.⁷ Mesleki eğitim eksikliği, beceri uyumsuzluğunun temel nedenlerinden biri olarak görülmektedir. Örneğin, UMEM anketlerinden toplanan verilere göre, şirketlerin yüzde 74'ü beceri uyumsuzluğunun temel nedenlerinden biri olarak çalışanların yaptıkları işle ilgili mesleki eğitim almamış olmalarını görmektedir (Şekil 1).

³ Autor, D. H. (2015). Why Are There Still So Many Jobs? The History and Future of Workplace Automation. *Journal of Economic Perspectives*, 29(3), 3–30.

⁴ Frey, C., & Osborne, M. (2013). The future of employment: how susceptible are jobs to computerisation? *Oxford Martin School Working Paper*.

⁵ Hanushek, E. a., & Woessmann, L. (2012). The Economic Benefit of Educational Reform in the European Union. *CESifo Economic Studies*, 58(1), 73–109. <http://doi.org/10.1093/cesifo/ifr032>

⁶ Dünya Bankası, 2013. Türkiye: İŞKUR Mesleki Eğitim Programlarının Etki Değerlendirmesi. Ağustos 2013.

⁷ Örneğin, bkz. Aşık, G. 2013. İşgücü Piyasalarının Göz Ardı Edilen Sorunları: Eksik İstihdam, Atıl İstihdam Ve Beceri Uyuşmazlığı. TEPAV Politika Notu N201341.

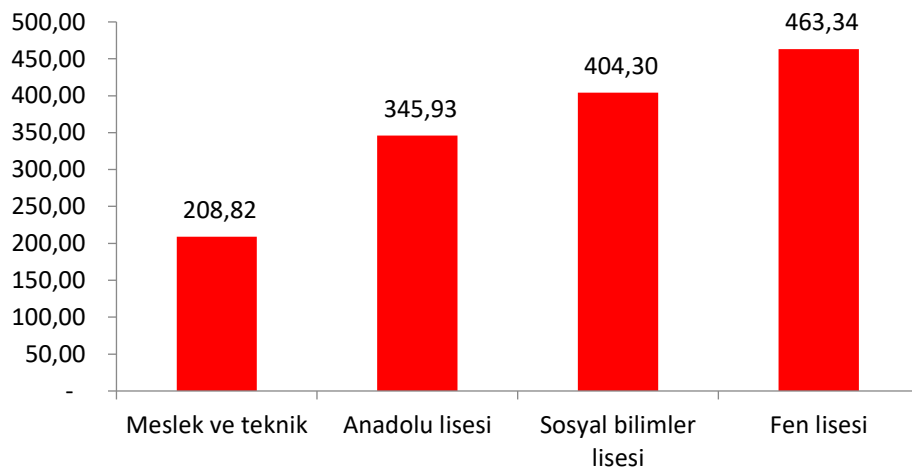
Şekil 1: İşverenlere göre beceri uyumsuzluğunun nedenleri

Kaynak: UMEM anketleri

8. Mesleki eğitim sistemimiz ise mevcut durumda TEOG'dan en düşük puan alan öğrenciler tarafından, büyük ölçüde bir zorunluluk sonucunda tercih edilmektedir (Şekil 2). Bu durum, mesleki eğitimin ne üniversite, ne de mezuniyet sonrası kariyer alanında önemli bir avantaj sağlamıyor gibi görünmesinden kaynaklanmaktadır. Özel sektör-okul işbirliği ile eğitim kalitesi artırılarak mesleki eğitime yönelik talebin artırılabilceği düşünülüyorsa da, mesleki eğitime hak ettiği itibarı kazandırmanın zor bir süreç olduğu açıktır.

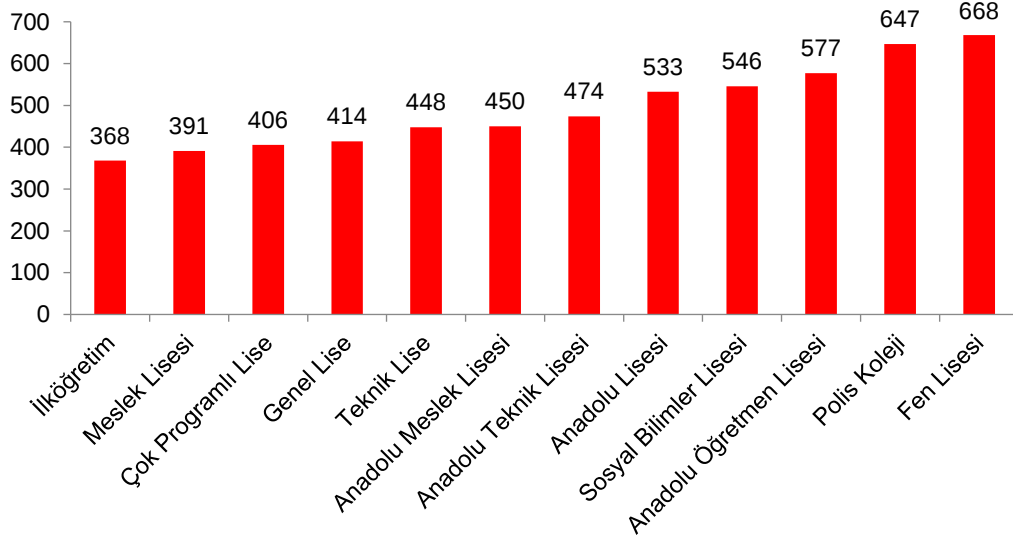
Şekil 2: 2015 TEOG okul türlerine göre taban puanlar

Kaynak: MEB

9. Diğer taraftan mesleki eğitim öğrencilerinin analitik yetenekler bakımından akranlarından daha düşük seviyede olduğu görülmektedir (Şekil 3). Ayrıca, mesleki program türlerine devam eden öğrenciler akademik program türlerindeki öğrencilere kıyasla daha düşük içsel ve amaca yönelik motivasyon düzeyine sahiptir.⁸ Mesleki yetenekler bakımından incelendiğinde ise mezunların yüzde 60'a yakını mesleki bilgilerini yapmakta oldukları iş için yeterli bulmazken, yüzde 40'tan fazlası ise mevcut işlerinin mezun oldukları alan ile kısmen veya tamamen ilgisiz olduğunu söylemiştir.⁹

Şekil 3: Okul türlerine göre PISA 2012 puanları

Kaynak: OECD

Yaklaşım ve politika önerileri

10. Tüm bu değişkenler göz önüne alındığında, mesleki eğitim için yeni bir sistem düşünmenin gerekliliği ve aciliyeti ortaya çıkmaktadır. Bu yeni sistemin öğrencilere hem özel sektörün ihtiyacı olan mesleki ve analitik yetenekleri, hem de beklenen ve hedeflenen ekonomik dönüşüm ile birlikte ortaya çıkabilecek yeni ihtiyaçlara cevap verebilecek esnekliği sağlaması esastır.
11. Bu durumda, mesleki eğitim öğrencilerine mesleki yeteneklere ek olarak, temel öğrenme yetenekleri ve öğrenmeyi sürdürülebilir kılacak, sosyal yetenekler ve iletişim yetenekleri gibi, araçları öğretmeye odaklanmalıdır.
- a. **Bilişsel/analitik yetenekler**, herhangi bir konuyu önceliklendirme, anlama, planlama, karşılaştırma, bağlantılar kurma ve sorun çözme gibi yetenekleri içinde barındıran bir araç kitidir.

⁸ Eğitim Reformu Girişimi. *Türkiye PISA 2012 Analizi: Matematikte Öğrenci Motivasyonu, Özyeterlik, Kaygı ve Başarısızlık Algısı*. Araştırma Notu

⁹ Milli Eğitim Bakanlığı, 2012, Mesleki ve Teknik Ortaöğretim Kurumları Mezunlarının İzlenmesi 2011 Yılı Raporu.

- b. **Öğrenmeyi destekleyici sosyal yetenekler** ise sorumluluk, azim, motivasyon ve kararlılık gibi öğrenmeyi hızlandırıcı ve sürekli hale gelmesini sağlayıcı araçları ve yabancı dil kullanabilmek de dahil olmak üzere iletişim yeteneklerini içermektedir.

12. Mesleki eğitimi tasarlarken mesleki yeteneklere ek olarak bu iki yetenek türünü de hesaba katmak, mezunların hem günümüz ekonomik yapısına uygun, hem de dönüşüme ayak uydurabilen esnekliğe sahip bir insan sermayesine sahip olması için çok önemlidir. Bu yeteneklerin mesleki yeteneklerle birlikte öğretilmesi mümkündür ve bazı örnekler de mevcuttur.

- a. Örneğin, Danimarka'da girişimci fikirler vaka çalışmaları yolu ile incelenmektedir. Öğrenciler gerçek bir iş fikrinden yola çıkarak sorun tespiti ve çözümü birlikte projeyi geliştirmektedir. Hollanda ve ABD'de ise meslek lisesi öğrencilerinin motivasyonunu artırmak ve kariyerlerinde onları yönlendirmek için işverenler ile birebir mentoring çalışmaları yapılmaktadır. Böylelikle öğrencilerin kendi mesleklerinde iş olanaklarına yönelik ufuklarını açmak, iş bağlantılarını küçük yaşta kurmak, motivasyonlarını artırmak ve iş fikirlerini ve sosyal ve iletişim yeteneklerini geliştirmek mümkün olmaktadır.
- b. **TEPAV ise küçük ölçekli bir eğitim projesi ile son dönemde yeni sanayi devriminin meslek eğitiminin niteliğine yönelik pilot bir çalışma yürütmektedir.** Mesleki Becerilerin Geliştirilmesi Projesi kapsamında makine teknolojileri öğrenci ve mezunlarına yönelik eğitim, probleme dayalı eğitim (PDE) kullanılarak analitik ve tasarımsal düşünme, teknik beceriler ve iletişim becerilerine birlikte eğilmektedir. Diğer bir deyişle, mesleki eğitimde doğru olan bilgiyi anlatmak yerine, doğru bilgiye yanlışların neden ve sonuçlarını tartışarak birlikte ulaşmakta, dolayısıyla hem bilişsel yetenekler, hem işyerinde problem çözme yeteneği, hem de sosyal becerilerinin birlikte gelişmesi hedeflenmektedir.

13. Bu çerçevede eğitim sürecine işverenlerin dahil edilmesi de sürecin doğal bir parçasıdır. Eğitim sürecinde vaka çalışmalarının meslek dalındaki gerçek vakalar üzerinden seçilmesi ile öğrenciler ve işverenler arasında birebir iletişim doğrudan sağlanabilir. Bu yaklaşım, işvereni ve yapılan işi eğitim sürecine doğrudan dahil ettiği için işveren-mezun uyumunu sağlamlaştıracaktır.

- a. Öğrencilerin kendi alanlarındaki iş fikirlerini bir işverenle tartışması, alanla ilgili kariyer fikirlerini oluşturup güçlendirmelerini sağlayacak, öğrenciler işverenler ile staj öncesi ve dışında da bağlantı kurabileceklerdir.
- b. Bu yaklaşımla yetkinlikleri artan öğrenciler, staj süresinde de daha etkin kullanılabilir. Böylelikle, işverenlerin meslek alanlarında daha yetkin adaylar yetiştirmesi de mümkün olacağından stajın hem öğrenciler hem de işverenler için getirisi de artacaktır.

14. Mesleki eğitimde hem analitik ve sosyal yetenekleri, hem de işveren-öğrenci bağlantısını geliştiren bu yaklaşım, mesleki eğitimin toplumdaki itibarını güçlendirmeye de yardımcı olabilir.